

Beslut

efter kvalitetsgranskning av undervisning i
svenska som andraspråk i årskurs 7–9 vid
Örbyskolan i Stockholms kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av undervisningen i svenska som andraspråk. Frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning skapar rektor organisatoriska förutsättningar för att undervisningen i svenska som andraspråk ska bedrivas med god kvalitet?
2. I vilken utsträckning gör rektor en bedömning av god kvalitet avseende elevernas behov av svenska som andraspråk?
3. I vilken utsträckning genomförs undervisningen i svenska som andraspråk enligt kursplanen och med god kvalitet?
 - a) I vilken utsträckning täcker undervisningen kursplanens centrala innehåll?
 - b) I vilken utsträckning genomförs undervisningen på ett sådant sätt och på en sådan nivå att alla elever oberoende av könstillhörighet har möjlighet att nå så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven i ämnet?
 - c) I vilken utsträckning genomförs undervisningen på ett sådant sätt att den ger alla elever oberoende av könstillhörighet rika möjligheter att kommunicera på svenska och uttrycka ett komplext innehåll utifrån sin kunskapsnivå?

Bedömningen för respektive område (frågeställning 1 och 2 samt underfrågorna 3a-3c) görs i tre nivåer - *hög utsträckning, i delar och låg utsträckning* - utifrån Skolinspektionens framtagna kvalitetskriterier för granskningen. Om en skola bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar kan Skolinspektionen rekommendera att ett utvecklingsarbete behöver inledas. En skriftlig redovisning av åtgärder och resultat begärs i så fall av skolan. Om en skola bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i hög utsträckning inom hela det granskade området kan Skolinspektionen lämna framåtsyftande kommentarer som stöd för skolans arbete med att ytterligare utveckla verksamheten.

Kvalitetskriterierna är Skolinspektionens uttolkning av *författningar inom skolområdet, forskningsöversikter* samt den erfarenhet som Skolinspektionen har fått genom sin samlade *tillsyns- och granskningsverksamhet*. Avgränsningar har gjorts inom respektive bedömningsområde. Skolinspektionen gör i sin granskning därför inte anspråk på att vara allomfattande.

Granskningen genomförs i 30 skolor och i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Skolinspektionen besökte Örbyskolan den 19-21 mars 2019. Besöket genomfördes av Malin Lundquist och Tobias Thorén. Intervjuer med elever som läser svenska som andraspråk, lärare i svenska som andraspråk och rektorn samt lektionsobservationer och dokumentstudier har genomförts.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.¹

¹ Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: <https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/SVA/>

Beslut

1. Organisatoriska förutsättningar

Skolinspektionen bedömer att rektorn i delar skapar organisatoriska förutsättningar för att undervisningen i svenska som andraspråk ska bedrivas med god kvalitet. Rektorn behöver därför inleda ett utvecklingsarbete med att organisera undervisningen så att lärarnas behörighet används på det sätt som bäst gynnar elevernas språkutveckling.

2. Rektors bedömning av elevers behov av svenska som andraspråk

Skolinspektionen bedömer att rektorn i delar gör en bedömning av god kvalitet av elevers behov av svenska som andraspråk.

3a. Undervisningens innehåll

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i svenska som andraspråk i delar planeras och genomförs så att hela det centrala innehållet behandlas.

3b. Undervisningens kvalitet och nivå

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i delar genomförs på ett sådant sätt och på en sådan nivå att alla elever har möjlighet att nå så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven i ämnet. Rektorn och lärarna behöver därför inleda ett utvecklingsarbete med syfte att all undervisning i svenska som andraspråk planeras och genomförs utifrån ett andraspråksperspektiv.

3c. Elevers möjligheter att kommunicera och uttrycka ett komplext innehåll

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i delar genomförs på ett sådant sätt att elever ges rika möjligheter att kommunicera på svenska och uttrycka ett komplext innehåll utifrån sin kunskapsnivå. Rektorn och lärarna behöver dock inleda ett utvecklingsarbete med syfte att undervisningen i svenska som andraspråk i de samlade klasserna planeras och genomförs så att alla elever ges många möjligheter till muntlig kommunikation på svenska.

Skolinspektionens bedömningar

1. Organisatoriska förutsättningar

Författningsstöd

2 kap. 10, 13 och 34 §§, 4 kap. 4–7 §§ skollagen

5 kap. 14 och 15 §§ skolförordningen (2011:185)

Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11), 1 Skolans värdegrund och uppdrag, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 5 Kursplaner

Här bedöms i vilken utsträckning rektorn arbetar för att undervisningen ska bedrivas av behöriga lärare som ges relevant kompetensutveckling, samt om rektorn organiserar undervisningsgrupperna utifrån elevernas behov och kunskapsnivå i svenska. Vidare bedöms i vilken utsträckning rektorn leder och utvecklar ämnet.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att rektorn i delar skapar organisatoriska förutsättningar för att undervisningen i svenska som andraspråk ska bedrivas med god kvalitet. Skälen till bedömningen är att organisationen och tjänstefördelningen av undervisningen i ämnet

endast till delar utgår från lärares behörighet och vad som bäst gynnar elevernas språkutveckling. Rektorn har följt upp och analyserat resultaten och gjort insatser för att utveckla ämnet. Det är också tydligt vilka elever som läser ämnet.

Behörighet och kompetensutveckling

Det finns både behöriga och obehöriga lärare som undervisar i svenska som andraspråk. En behörig lärare undervisar inte i ämnet under pågående termin då rektorn har bedömt att lärarens kompetens bäst nyttjas som resurs i de samhälls- och naturorienterande ämnena.

Tidigare läsår har det endast funnits enstaka elever som har fått betyg i svenska som andraspråk. All undervisning i ämnet har då skett i samlad klass² och det är endast vid betygssättningen som ämnet har särskilts från ämnet svenska. I samband med läsåret 2018/2019 ökade antalet elever som läser svenska som andraspråk, såväl nyanlända elever som elever som har läst ämnet under flera år.

Verksamheten av svenska som andraspråk är under utveckling och den kompetensutveckling som sker under detta läsår är det som sker i det löpande arbetet kring undervisningen och organisationen. En utvecklingslärare leder det arbetet. Det här läsåret har det inte funnits utrymme till någon riktad kompetensutveckling av undervisningen i ämnet. Föregående läsår deltog skolan i kompetensutvecklingen Läslyftet som en förberedelse att ta emot nyanlända elever. Såväl lärare som rektorn menar att den kompetensutvecklingen har gynnat elevernas undervisning i såväl svenska som andraspråk som i andra ämnen. Den har bland annat bidragit till att eleverna i förberedelseklassen har fått en "introduktionskurs" i vissa praktiskt estetiska ämnen utifrån ett andraspråksperspektiv.

Organisering

Undervisningen i svenska som andraspråk ges i en förberedelseklass för nyanlända elever samt i samlad klass för de elever som kommit längre i sin språkutveckling. Ungefär hälften av eleverna som undervisas i samlad klass räknas dock som nyanlända. Det är tydligt för elever och lärare vilka som läser svenska som andraspråk.

I de samlade klasserna deltar en behörig lärare i svenska som andraspråk vid en av tre lektioner i veckan. Övriga lektionspass ansvarar svenskläraren ensam för. Lärarna arbetar utifrån planeringen i svenska, men den behöriga läraren utgår ifrån ett andraspråksperspektiv och har möjlighet att ge mer stöttning under de lektionerna som hen undervisar i. I de allra flesta fall sker då i ett grupprum. Lärarna menar att denna organisation möjliggör att kursplanen efterlevs och att undervisningen till delar innehåller ett andraspråksperspektiv. Organisationen säkerställer dock inte att alla elever tar del av undervisningen i svenska som andraspråk, då det till viss del bygger på att eleverna själva väljer om de vill delta i undervisningen. Det har inte skett någon avstämning lärarna emellan för att säkerställa att alla elever får ta del av det centrala innehållet i ämnet svenska som andraspråk.

Utveckling av ämnet

Tidigare läsår har det endast funnits enstaka elever som har läst svenska som andraspråk och då synliggjordes ämnet endast vid betygssättningen, inte i själva undervisningen. När

² Med undervisning i samlad klass menas att undervisningen i svenska som andraspråk bedrivs parallellt och integrerat tillsammans med undervisningen i ämnet svenska. Med separat klass menas att undervisningen bedrivs i en egen undervisningsgrupp.

skolan numera har flera elever som läser svenska som andraspråk samtidigt som rektorns engagemang i ämnet är påtagligt, bidrar det till att ämnet numer har jämbördig status med andra ämnen. Närsamhället bidrar också till denna positiva utveckling då flera aktiviteter pågår i och utanför skolan för att främja integrering. Skolan bidrar bland annat genom att delta på möten och upplåta lokaler till olika aktiviteter.

Resultaten i svenska som andraspråk följs upp precis som alla andra ämnen. I och med att det är första året som skolan undervisar i svenska som andraspråk har de hitintills följt upp höstterminens betyg. Rektorn är medveten om att resultaten i ämnet är låga, men har inte följt upp om det är någon skillnad mellan pojkars och flickors resultat. Skolans analys av resultaten visar att det i huvudsak är låg måluppfyllelse för nyanlända elever, såväl i svenska som andraspråk som i andra ämnen. För flera av eleverna pågår särskilda stödinsatser. Utöver det har rektorn satt in åtgärder i form av att en behörig svenska som andraspråklärare bidrar med sin kompetens som extra resurs i några av klasserna i de samhälls- och naturorienterande ämnena.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande del:

- Att rektorn organiserar och utvecklar verksamheten med syfte att skapa förutsättningar för en kvalitativ undervisning i svenska som andraspråk.

Skolinspektionen bedömer att rektorn behöver utveckla de organisatoriska förutsättningarna för att öka elevernas möjlighet till att få en mer kvalitativ undervisning i ämnet. Det handlar om att organisera undervisningen utifrån lärarnas behörighet och utifrån elevernas språkutveckling i svenska.

Av skollagen framgår att rektorn beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter elevernas olika förutsättningar och behov. Vidare framgår att endast den som har legitimation som lärare och är behörig för viss undervisning får bedriva undervisningen.

Skolinspektionen rekommenderar därför rektorn att organisera verksamheten så att förutsättningarna för en kvalitativ undervisning i svenska som andraspråk är goda. Det handlar dels om att se till att eleverna undervisas av behöriga lärare, dels om att organisera undervisningsgrupperna utifrån en bedömning vad som bäst gynnar elevernas språkutveckling.

Två lärare på högstadiet är legitimerade och behöriga att undervisa i svenska som andraspråk. En av lärarna undervisar inte i ämnet utan är ett stöd i undervisningen i de samhälls- och naturorienterande ämnena. Den andra läraren, tillika utvecklingslärare, undervisar all sin tid i svenska som andraspråk. Sammantaget är det fyra obehöriga lärare som undervisar i svenska som andraspråk. Två av dem är legitimerade lärare i svenska. Nuvarande organisation utgår inte i första hand utifrån elevernas behov, förutsättningar och kunskapsnivåer, utan utifrån att undervisande svensklärare i de samlade klasserna undervisar årskursvis, till exempel att en lärare undervisar i samtliga klasser i årskurs 7.

Eleverna i förberedelseklassen undervisas av en obehörig lärare. I de samlade klasserna bemannas ett av lektionstillfällena i veckan av en lärare i svenska och en lärare i svenska som andraspråk. Övriga lektionspass ansvarar svenskläraren ensam för. Lärarna uppger att sett utifrån elevernas totala undervisning i samlad klass anpassas undervisningen inte

tillräckligt utifrån en andraspråksinlärning och elevernas behov av stöttning kan inte tillgodoses.

Skolinspektionen är medveten om att en rad faktorer kan påverka hur rektorn organiserar verksamheten men vill betona att legitimation och behörighet är överordnat. Mot bakgrund av att undervisningen i andraspråk delvis förutsätter en annan didaktik för att bli framgångsrik, är det viktigt att rektorn säkerställer att lärarna har denna kompetens.

2. Rektors bedömning av elevers behov av svenska som andraspråk

Författningsstöd
2 kap. 10 § skollagen
5 kap. 14 och 15 §§ skolförordningen
Lgr 11, 5 Kursplaner

Här bedöms i vilken utsträckning rektorn gör en bedömning av god kvalitet avseende elevers behov av undervisning i svenska som andraspråk.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att rektorn i delar gör en bedömning av god kvalitet av elevers behov av svenska som andraspråk. Skälen till bedömningen är att rektorn beslutar om en elev ska läsa svenska som andraspråk utifrån en individuell behovsbedömning. Däremot saknas det en praxis och rutiner kring bedömningen om en elevs behov av ämnet kvarstår.

Bedömning av elevers behov av undervisning i svenska som andraspråk

Då nyanlända elever kommer till skolan via kommunens mottagningsenhet görs en första kartläggning och bedömning av elevens behov av att läsa svenska som andraspråk på mottagningsenheten och rektorn utgår från den bedömningen då rektorn fattar enskilda beslut för respektive elev. Då elever kommer från en annan skola utgår rektorn från tidigare bedömning, men fattar ett nytt beslut för respektive elev. I enstaka fall, då det har varit svårt för Örbyskolan att få tag på relevant information om enskilda elever, har skolan använt sig av delar av Skolverkets material Bygga svenska för att säkerställa att eleven får undervisning utifrån rätt kursplan.

Då organisationen av ämnet är under uppbyggnad finns det ännu inte rutiner eller praxis för hur en elevs fortsatta behov av undervisning i ämnet ska följas upp. Än så länge har det inte varit aktuellt att göra någon behovsbedömning av en elev som går på skolan, men det är tydligt att om det skulle bli aktuellt är det utvecklingsläraren och rektorn som gemensamt utreder frågan.

3a. Undervisningens innehåll

Författningsstöd
Lgr 11, 5 Kursplaner

Här bedöms i vilken utsträckning undervisningen täcker kursplanen centrala innehåll.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i svenska som andraspråk i delar planeras och genomförs så att hela det centrala innehållet behandlas. Skälen till bedömningen är att undervisningen i förberedelseklassen planeras och genomförs utifrån kursplanen. Däremot får inte alla elever i de samlade klasserna en undervisning som omfattar hela det centrala innehållet i svenska som andraspråk.

Undervisningens innehåll

För undervisningen i förberedelseklassen finns en övergripande läsårsplanering. Planeringen och genomförandet av undervisningen omfattar de kunskapsområden som ingår i kursplanen. Undervisningen innehåller också de delar i det centrala innehållet för svenska som andraspråk som inte ingår i det centrala innehållet för svenska, exempelvis hur ord bildas med prefix och suffix. Till exempel får eleverna under läsåret arbeta med meningsbyggnad på svenska jämfört med elevers modersmål samt uttal, betoning och satsmelodi. Eleverna lär sig strategier för att lyssna, förstå och muntligt göra sig förstådda då det egna språket inte räcker till.

Undervisningen som ges i de samlade klasserna utgår från kursplanen i svenska, men kompletteras utifrån kursplanen i svenska som andraspråk. Skolans organisation av undervisningen medför att eleverna i huvudsak undervisas utifrån kursplanen i svenska. Vid en lektion i veckan genomförs dock undervisningen utifrån ett andraspråksperspektiv och koncentreras till de delar av kursplanen i svenska som andraspråk som är unika gentemot kursplanen i svenska. Det finns dock elever som väljer att inte delta i undervisningen i svenska som andraspråk.

3b. Undervisningens kvalitet och nivå

Författningsstöd
1 kap. 4 och 5 §§, 3 kap. 3 och 14 §§, 10 kap. 20 a § skollagen
5 kap. 2 § skolförordningen
Lgr 11, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 5 Kursplaner

Här bedöms i vilken utsträckning undervisning genomförs på ett sådant sätt och på en sådan nivå att alla elever oberoende av könstillhörighet har möjlighet att nå så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven. Särskilt bedöms i vilken utsträckning undervisningen kännetecknas av de framgångsfaktorer som vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefulla.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i delar genomförs på ett sådant sätt och på en sådan nivå att alla elever har möjlighet att nå så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven i ämnet. Skälen till bedömningen är att det finns en stor variation inom skolan. Undervisningen som planeras och genomförs på ett medvetet sätt utifrån ett

andraspråksperspektiv är av god kvalitet. Det finns ett tydligt andraspråksperspektiv i förberedelseklassen och i den undervisning som behörig lärare i ämnet ansvarar för. Däremot saknas ett andraspråksperspektiv till stora delar i de samlade klasserna. All undervisning är dock välstrukturerad med tydligt syfte och mål vilket även gynnar andraspråksinläring. Undervisningen är till stor del kognitivt utmanande och har en genomsnittligt hög svårighetsgrad. Vidare har det i granskningen inte framkommit annat än att elever oberoende av könstillhörighet har lika möjlighet att nå så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven.

Undervisningens kvalitet

Undervisningen i såväl förberedelseklassen som den undervisning som ges av den behöriga läraren i de samlade klasserna utgår i hög utsträckning från ett andraspråksperspektiv och flera av framgångsfaktorerna för andraspråksinläring kännetecknar undervisningen. Eleverna uppmuntras att använda sitt modersmål eller något annat språk som eleven känner sig trygg i som ett redskap då de språkliga kunskaperna i svenska inte räcker till. Eleverna uppmuntras att försöka och utmana sig själva i sin språkanvändning på svenska. Då undervisningsmiljön är trygg och tillåtande tar eleverna, med hjälp av lärares stöttning, vara på möjligheterna som ges i undervisningen att testa och försöka använda språket. Undervisning har ett tydligt fokus på ord och begreppsförståelse. I de sammanhangen vävs till exempel grammatik och uttal in på ett naturligt sätt. Eleverna ges där den stöttning som de behöver för att undervisningen ska kunna vara kognitivt utmanande.

Undervisningen i de samlade klasserna saknar ett medvetet andraspråksperspektiv. Undervisningen planeras och genomförs utifrån kursplanen i svenska, oavsett om elever läser svenska eller svenska som andraspråk. Däremot finns det inslag i undervisningen som även gynnar elever som läser svenska som andraspråk, bland annat en tydlig lektionsstruktur, att arbetsuppgifterna gås igenom tillsammans i klassen och att nya begrepp behandlas tillsammans.

Undervisningens nivå

Undervisningen är till stor del kognitivt utmanande och har en genomsnittligt hög svårighetsgrad. I förberedelseklassen arbetar de till exempel med industrialismen. Tillhörande begrepp repeteras ett flertal gånger under lektionens gång; eleverna får såväl muntligen som skriftligen bearbeta begrepp och begreppen visualiseras med hjälp av bilder, frågesport och korta spelfilmer.

Undervisningen i de samlade klasserna planeras och genomförs på samma sätt oavsett om elever läser svenska eller svenska som andraspråk. Ett lektionstillfälle i veckan får emellertid eleverna undervisning i just ämnet svenska som andraspråk. Under det lektionstillfället arbetar eleverna med samma uppgifter, men med ett tydligt andraspråksperspektiv. I en av årskurserna arbetar de till exempel med ett större ämnesövergripande arbete rörande källkritik. Det är ett arbetsområde som ställer höga krav, såväl språkligt som kognitivt. Även om eleverna får proaktivt och interaktivt stöd i undervisningen vid ett lektionstillfälle i veckan är den planerade stöttningen, utifrån ett andraspråksperspektiv, betydligt begränsad i samlad klass.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande del:

- Att all undervisning i svenska som andraspråk planeras och genomförs utifrån ett andraspråksperspektiv.

Skolinspektionen bedömer att alla lärare som undervisar i svenska som andraspråk behöver planera och genomföra undervisningen utifrån vad vetenskap och beprövad erfarenhet visat är framgångsrikt vid andraspråksinlärning. Granskningen visar att lärare som undervisar i svenska och svenska som andraspråk samtidigt inte medvetet planerar och genomför undervisningen utifrån detta perspektiv.

Av skollagen framgår att alla elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande för att de utifrån sina egna förutsättningar ska utvecklas så långt som möjligt. Vidare framgår att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Enligt skolförordningen ska eleverna ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna når de kunskapskrav som minst ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen. Av kursplanen för svenska som andraspråk ska eleverna genom undervisningen ges möjlighet att utveckla sina kunskaper om svenska språket, dess uttal, ord och begrepp samt ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att välja och använda språkliga strategier.

Skolinspektionen rekommenderar därför att alla lärare som undervisar i svenska som andraspråk planerar och genomför undervisningen utifrån framgångsfaktorer för andraspråksinlärning. Lärare som undervisar elever i svenska som andraspråk i samlad klass planerar och genomför undervisningen på samma sätt för dessa elever som för dem som läser svenska. Vid ett lektionstillfälle i veckan, cirka en tredjedel av undervisningen i samlad klass, är dock undervisningen planerad och genomförd utifrån ett andraspråksperspektiv. Då går vanligtvis eleverna i väg till ett grupprum och får undervisning i svenska som andraspråk.

I de samlade klasserna arbetar alla elever på samma sätt och med samma uppgifter. Lärarna gör individuella anpassningar till elever, oavsett om de behöver stödsatser eller om de läser svenska som andraspråk. Lärare uppger att det är svårt att hinna tillgodose alla elevers behov av anpassningar. Det finns elever som inte har kommit så långt i sin språkutveckling på svenska och är i behov av en-till-en-undervisning och det kan inte tillgodoses i samlad klass. Det framkommer även vid lektionsobservationer då det fanns flera exempel på elever som inte kunde tillgodogöra sig undervisningen under stora delar av lektionen.

Forskning visar att det finns såväl likheter som skillnader mellan att utveckla ett första- och ett andraspråk. Att utveckla ord- och begreppsförråd är viktigast inledningsvis i både första- och andraspråksinlärning, att förstå böjningsformer och meningsbyggnad kommer senare. Men det finns också mycket som skiljer dessa båda språkutvecklingsprocesser, och särskilt om man redan utvecklat ett språk innan andraspråket ska läras in. Att vara medveten om och att planera undervisningen utifrån ett andraspråksperspektiv är därför särskilt viktigt när eleverna är i grundskoleåldern, eftersom de redan har ett starkt språk.³

En aspekt som är särskilt viktig vid ett andraspråksperspektiv är att eleverna inte bara ges *interaktiv* stöttning, det vill säga får hjälp under lektionen när de inte förstår. De behöver även *proaktiv* stöttning, vilket innebär stöttning *före* ett arbetsmoment. På så sätt ges eleverna förutsättningar att klara en uppgift med samma komplexitet och kognitiva

³ Skolverket (2012), *Greppa språket*. Ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet, s. 114 ff.

svårighetsnivå som de skulle klarat om de använt sitt starkaste språk. Proaktiv stöttning kan handla om att ge eleverna en förförståelse om ämnesinnehållet och ämnesspråket så att såväl innehåll som språk förtydligas och förstärks snarare än förenklas.⁴ Ett exempel på detta arbetssätt är den så kallade cirkelmodellen där läraren först ger eleverna kunskap om ämnet, därefter visar hur uppgiften ska göras för att sedan genomföra den tillsammans med eleverna innan dessa slutligen självständigt får genomföra uppgiften.⁵ Det är främst den proaktiva stöttningen som behöver utvecklas i delar av undervisningen vid skolan, men granskningen visar att även den interaktiva stöttningen ibland är otillräcklig. Av observationer framgår att det förekommer att elever som läser svenska som andraspråk inte får tillräcklig stöttning och i stället ägnar sig åt annat än den tänkta arbetsuppgiften.

3c. Elevernas möjlighet att kommunicera och uttrycka ett komplext innehåll

Författningsstöd

1 kap. 4 och 5 §§, 3 kap. 3 § skollagen

5 kap. 2 § skolförordningen

Lgr 11, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 5 Kursplaner

Här bedöms i vilken utsträckning eleverna oavsett könstillhörighet ges möjlighet att kommunicera på svenska och uttrycka ett komplext innehåll utan att det ställs för tidiga krav på språklig korrekthet.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i delar genomförs på ett sådant sätt att elever ges rika möjligheter att kommunicera på svenska och uttrycka ett komplext innehåll utifrån sin kunskapsnivå. Skälen till bedömningen är att undervisningen inte i tillräcklig utsträckning planeras och genomförs så att eleverna ges möjlighet och uppmuntras att kommunicera muntligt i de samlade klasserna. Att det skulle finnas någon skillnad i det avseendet beroende på elevers könstillhörighet har inte framkommit.

Elevers möjligheter att kommunicera på svenska

Undervisningen i förberedelseklassen och i den undervisning som eleverna i de samlade klasserna får av behörig lärare i ämnet, planeras och genomförs medvetet så att eleverna ges rika möjligheter till såväl skriftlig som muntlig kommunikation på svenska utifrån elevernas kunskapsnivå. Det finns en struktur i undervisningen som gör att såväl muntliga som skriftliga moment i stort sett förekommer på samtliga lektioner och eleverna deltar aktivt. Eleverna arbetar med muntliga uppgifter både i smågrupper eller i dialog med läraren.

Även i de samlade klasserna får eleverna möjligheter att kommunicera såväl muntligen och skriftligen, men det sker inte med en sådan medvetenhet att det gynnar elevernas språkutveckling i tillräcklig omfattning, framförallt inte den muntliga kommunikationen. Lärare planerar varierande lektioner och väver bland annat in muntliga uppgifter och eleverna arbetar ibland utifrån EPA-modellen (enskilt, i par, alla). Det finns dock lektioner där den muntliga kommunikationen begränsas till att några enstaka elever är aktiva i

⁴ Ibid, s. 43 ff

⁵ Se exempelvis Skolverket (2017) Lärportalen, Modul Nyanländas språkutveckling, Del 2 Stöttning på olika nivåer av J Polias et al s. 4.

dialog med läraren, till exempel vid genomgångar eller sammanfattning av lektionen. Ibland riktar då läraren frågor till de elever som inte är aktiva. Även om elever till viss del ges möjlighet att kommunicera muntligt saknas ett medvetet fokus på att alla elever ska få rika tillfällen att kommunicera muntligt på svenska. De lektioner som Skolinspektionen observerade i samlad klass bestod till stora delar av enskilt arbete med inslag av muntliga aktiviteter, då i form av dialog mellan lärare och elever.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande del:

- Att undervisningen i svenska som andraspråk i de samlade klasserna planeras och genomförs så att alla elever ges många möjligheter till muntlig kommunikation på svenska.

Skolinspektionen bedömer att lärarna i högre grad behöver planera och genomföra undervisningen så att eleverna får mycket tid och många möjligheter att kommunicera muntligt på svenska. Alla lärare planerar och genomför inte medvetet undervisningen utifrån detta perspektiv.

Av skollagen framgår att alla elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande för att de utifrån sina egna förutsättningar ska utvecklas så långt som möjligt. Vidare framgår att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. I skolförordningen står det att eleverna ska genom strukturerad undervisning ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för eleverna att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen. Enligt Lgr 11 framgår att undervisningen ska ge eleverna rika möjligheter att kommunicera på svenska utifrån sin kunskapsnivå, utan att ställa för tidiga krav på språklig korrekthet.

Skolinspektionen rekommenderar därför att lärarna mer strukturerat planerar och bedriver undervisningen så att eleverna dels får många möjligheter att prata svenska, dels ges de förutsättningar som behövs för att de ska kunna delta i olika samtal i klassrummet. Det kan exempelvis handla om att planera undervisningen så att eleverna får många tillfällen att prata parvis eller i grupp. Den undervisning som Skolinspektionen observerade bestod antingen av enskilt arbete eller lärarledda genomgångar med inslag av muntlig interaktion med eleverna. Det var tydligt att där undervisning i svenska som andraspråk och svenska bedrivs parallellt får elever som läser svenska betydligt större talutrymme vid dessa genomgångar. I någon klass deltog flera av de elever som läste svenska som andraspråk inte alls i samtalet.

Forskning och beprövad erfarenhet visar att muntlig interaktion är central vid andraspråksinläring. Undervisningen behöver därför medvetet planeras utifrån detta. Genom att till exempel låta eleverna i samband med en uppgift först tänka enskilt, sedan prata med en kamrat, sedan i grupp och sedan i helklass får varje elev inte bara större talutrymme; metodiken innebär också att eleverna ges stöttning genom att de får uttrycka och formulera sig om ämnet parvis innan det diskuteras i grupp eller helklass. Genom en sådan planerad stöttning ges eleverna bättre förutsättningar att både kunna

och våga delta i en klassrumsdiskussion. Vid muntlig interaktion tränas dessutom förmågan att lyssna då samtal inkluderar talförmåga och hörförståelse.⁶

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 10 februari 2020 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.linkoping@skolinspektionen.se. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2018:7752) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

X Sofia Lindstrand

Beslutsfattare
Signerat av: Sofia Lindstrand

X Malin Lundquist

Föredragande
Signerat av: Malin Lundquist

I handläggningen av ärendet har även utredarna Hanna Antonsson och Tobias Thorén medverkat.

⁶ Se exempelvis Skolverket (2017) Lärportalen, Modul: Nyanländas språkutveckling, Del 3: Det talade språkets roll av M Rydell.

Bilaga: Bakgrundsuppgifter om verksamheten

Örbyskolan var tidigare en grundskola för årskurserna 1-6, men sedan fyra år tillbaka finns det även ett högstadium. Tidigare läsår har det inte funnits någon organisation kring ämnet svenska som andraspråk, mer än att det har funnits enstaka elever som har blivit bedömda utifrån kunskapskraven i ämnet. Det var först i samband med hösten 2018 som högstadiet tog emot en grupp med nyanlända elever och det kom även fler elever från årskurs 6 som behövde läsa svenska som andraspråk.

I Örbyskolans högstadium är det 39 elever som läser svenska som andraspråk. De elever som nyligen anlänt till Sverige läser i en förberedelseklass och efter prioriterad timplan. Eleverna i förberedelseklassen har individuella scheman så det varierar hur mycket undervisningstid de har i förberedelseklassen. Övriga elever läser i samlad klass tillsammans med elever som läser svenska.

En lärare som undervisar i svenska som andraspråk är legitimerad och behörig i ämnet. Hen är utvecklingslärare i ämnet och är den som tillsammans med rektorn ansvarar för organisationen av ämnet. Två av lärarna som undervisar i svenska som andraspråk i samlad klass parallellt med undervisning i svenska är behöriga i svenska. Övriga lärare som undervisar i ämnet är inte legitimerade. En lektion i veckan får elever som läser svenska som andraspråk i samlad klass undervisning av den behöriga läraren i ämnet.